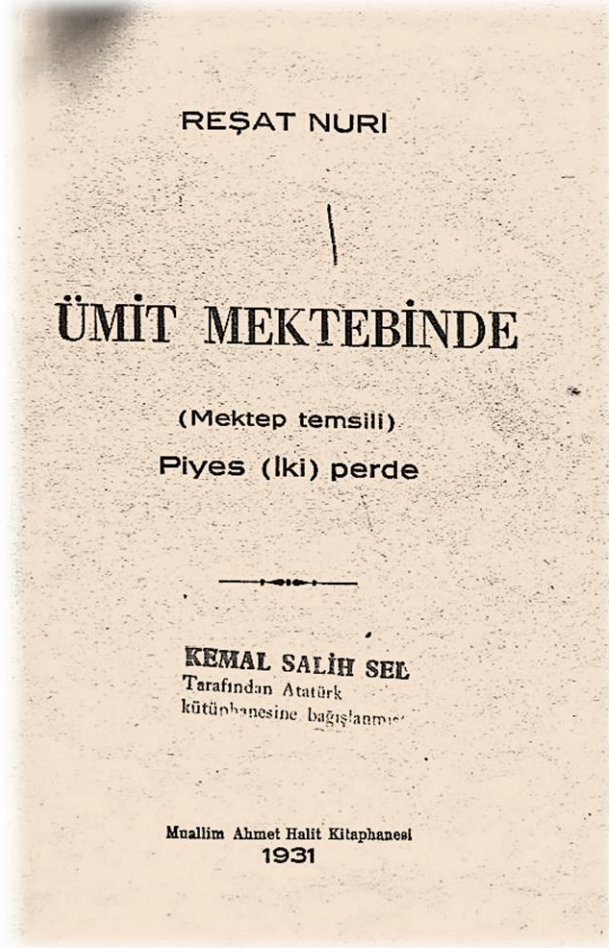

HUMANITIES INSTITUTE
Serhat Tertemiz, MA

ÜMİT MEKTEBİNDE (1931)

REŞAT NURİ GÜNTEKİN (1889 – 1956)

Hakkında

Reşat Nuri Güntekin tarafından kaleme alınmış bir mektep temsili olan *Ümit Mektebinde*, 1931 yılında Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi tarafından İstanbul'da yayımlanmıştır. Toplamda iki perdeden oluşan tiyatro oyunu bir defa basılmıştır ve otuz sayfalık bir hacme sahiptir. *Ümit Mektebinde* adlı oyunda muhacirler için toplanmış olan para Muavin'in çekmecesinden çalınır. Yapılan soruşturma sonucunda parayı okulun en başarılı öğrencisinin çaldığı öğrenilir. Ancak öğrenci bu parayı Yunan mezaliminden kaçan bir gencin Anadolu'ya kaçarak orduya katılmasını sağlamak için çalmıştır. Oyundaki tiplmeler Cumhuriyet rejimiyle birlikte oluşturulmak istenen ideal vatandaş tipinin birer örnekleridirler. Kişilerin vakalar ve durumlar karşısındaki duyguları ve tavırları aşırı abartıldığından oyunun bir tür melodram olduğu söylenebilir. Aynı zamanda seyirciyi/okuru eğitmek ve yönlendirmek amacıyla olan piyes didaktik bir nitelik de taşımaktadır. Oyunun tamamı Muavin'in odasında geçmektedir. Oyunda bahsi geçen bazı tarihsel vakalara bakıldığında gerçek zamanının İzmir işgali (1919-1922) dönemleri olduğu söylenebilir. Tarihsel bir vakanın ve durumun işlendiği piyeste İzmir muhacirlerinin içine düşmüş olduğu trajik durum da gerçekçi bir biçim ve uygulamalarla yansıtılır. Oyunun vaka zamanı birkaç saat içinde tamamlanır ve okulun İstanbul'da olduğu açık bir şekilde belirtilir. Oyundaki vakanın vuku bulduğu mekân terbiye ve eğitimin merkezidir. Ulvi değerlerin öğrenilip edinildiği bir mabettir. Cumhuriyetin yaratacağı yeni insan tipi bu mabetlerde yetişmektedir.

Özet

Muavin ile yardımcısı, Ümit Mektebi öğrencilerinin sınav notlarını yazmaktadır. Sınav notlarını yazdıkları sırada aralarında Necmiye'nin iyi notlar aldığını ancak Şefkat'e yetişmesinin mümkün olmadığını konuşurlar. Necmiye Şefkat'i geçmek için tatillerde ve ders aralarında bile çalışmaktadır. Ancak Muavin'e göre varsıl bir ailenin kızı olan Necmiye'nin gelecek kaygısı olmadığından Şefkat'i geçmesi olanaksızdır. Şefkat ise babasını, kardeşini ve ailesinden kalan serveti İzmir işgali nedeniyle kaybetmiştir. Yunan mezaliminden kaçan muhacirler için para yardımı toplamış olan öğrenciler Muavin'e topladıkları parayı teslim ederler. Muavin yardım parasını çekmecesine saklar. Muavin'le Muit kimyahaneye yeni alınmış malzemeleri deftere kaydetmeye gittiklerinde Şefkat odaya girer ve çekmeceyi kırarak yardım parasını alır. Çalan telefona cevap vermek için odaya dönen Muavin çekmecenin kırıldığını ve paranın çalınmış olduğunu fark eder. Parayı kimin çaldığına dair odada kanıt aranırken bir makas bulunur. Muavin makasın Necmiye'ye ait olduğunu bilir ve onu odaya çağırır. Muavin Necmiye'ye durumu anlatır. Başlangıçta Necmiye hırsızlıkla suçlandığı için Muavin'i ayıplar. Muavin de Necmiye'nin ya da herhangi bir öğrenciyle hizmetlinin hırsızlık yaptığına inanmak istemez. Muavin Necmiye'ye çekmecenin kırıldığı makası gösterdiğinde Necmiye Şefkat'le görüşmek istediğini söyler. Necmiye Şefkat'le görüşür. Başlangıçta Şefkat Necmiye'nin rakibini elemek amacıyla hırsızlık olayıyla ilgilendiğini düşünse de daha sonra onun makas yüzünden hırsızlıkla suçlandığını öğrenince suçunu itiraf eder. Ancak Necmiye Şefkat'in yoksul olduğunu ve parayı bir muhacire yardım etmek için çaldığını bildiğinden suçu üstlenir. Yönetim tarafından okuldan ihraç edilirken arkadaşları tarafından ayıplanır. Necmiye'nin üstlendiği suç nedeniyle ezilmesine göz yumamayan Şefkat gerçeği itiraf eder. Şefkat'in parayı verdiği Hizmetçi de parayı neden aldığını anlatır. Yunan mezaliminden kaçmış olan Hizmetçi'nin erkek kardeşi Yunan askerleri tarafından aranmaktadır. Hizmetçi çalınan parayla erkek kardeşini Anadolu'da toplanan orduya asker olarak gönderecektir. Her ne kadar Şefkat iyi bir amaç için parayı çalmış olsa da mabet kirlenmiştir. Şefkat okuldan atılır ancak öğretmenler ve öğrenciler tarafından yüceltilir.

Kişiler

<i>Şefkat</i>	Oyunun başkarakteri Ümit Mektebi'nin birincisidir. Yoksuldur. İzmir muhacirlerindedir.
<i>Necmiye</i>	Okulun en başarılı öğrencilerinden biridir. Varsıl bir paşanın kızıdır.
<i>Muavin</i>	Okulun idaresinden sorumlu bir memurdur.
<i>Muit</i>	Muavin'in yardımcısıdır.
<i>Seniha</i>	Okuldaki öğrencilerden biridir.
<i>Müzeyyen</i>	Kim olduğu hakkında bilgi verilmeyen bir kişidir.
<i>Müdür</i>	Okulun baş sorumlusudur.
<i>Hizmetçi</i>	Okulda görev yapan bir hizmetlidir.
<i>Fahrünnisa</i>	Okulda öğrenim gören bir öğrencidir.

Oyunda adı geçen figüratif karakterler şunlardır: Şefkat'in babası, Şefkat'in kardeşi, Hizmetçi'nin ailesi, Hizmetçi'nin kardeşi, Necmiye'nin paşa babası vd.

Detaylı Olay Örgüsü

Şefkat'le Necmiye Arasındaki Rekabet

Birinci Perde'de Muavine, Ümit Mektebi'ndeki odasında kâtibeye sınav notlarını yazdırmakla meşguldür. Necmiye adlı öğrencinin sınavlardan almış olduğu notları yazan kâtibeye onun yüksek puanlar almış olduğunu söyler. Muavine Muit'e gece gündüz çalışmış olmasına rağmen Necmiye'nin son imtihanında birinciliği alamadığını ve Şefkat'in en yüksek notları almış olduğunu söyler. Necmiye Şefkat'ten daha yüksek notlar alabilmek için tatil günlerinde ve teneffüs saatlerinde bile çalışmaktadır. Bu yüzden adeta kilo vermiştir. Muit Şefkat'e yetişmenin mümkün olmadığını, bütün derslerden tam puan aldığını söyler. Muavine'ye göre Necmiye Şefkat kadar zeki ve çalışkandır. Ancak Necmiye varsıl bir paşa kızı olduğundan kendini zorlamaya ihtiyaç duymamaktadır. Şefkat ise İzmir'deki varsıl tüccarın kızıyken işgal sırasında babası ve büyük kardeşi Yunanlılar tarafından öldürülmüştür. Bütün mallarına el koyulmuştur. Hasta annesiyle İstanbul'a gelmiş olan Şefkat zorlukla Ümit Mektebi'ne girebilmiştir.

Birincinin Kim Olduğunun Merak Edilmesi

Dokuzuncu sınıfların sınavları henüz bitmemiş olduğundan onların sınav notlarını yazmayı ertelerler. Bu sırada telefon çalar ve Muavine telefona cevap verir. Müdür Bey okula gelip kontrol yapmak ister. Ancak Muavine ona dinlenmesi gerektiğini ve zaten sınav notlarının çoğunun yazılmış olduğunu söyler. Bu sırada odaya birkaç öğrenci girdiğinden

derece yapan öğrencilerin adını vermeden telefonu kapatır. Öğrencilerin arasında olan Necmiye Müdür'e sınav notlarının neden açıklanmadığını sorar ve onun merakta bırakılmaması gerektiğini söyler. Muavine, sınav notlarını ve dereceye girenleri merak edenin Necmiye'nin kendisi olduğunu bilmektedir. Necmiye sınav notlarını merak etmediğini söylese de Seniha onun ne kadar merak içinde olduğunu alaycı bir üslupla ifade eder. Seniha, merakın anlamsız olduğunu ve birincinin her zamanki gibi Şefkat olduğundan emin olduğunu söyler.

Öğrencilerin Muhacirler İçin Topladıkları Parayı Muavine'ye Teslim Etmeleri Ardından Muavine öğrencilere ziyaretlerinin amacını sorar. Necmiye muhacirler için sınıflarda para topladıklarını ve parayı teslim etmeye geldiklerini söyler. Toplamda yirmi üç lira kırk dört kuruş toplamış öğrenciler parayı Muavine'ye teslim ederler. Muavine, ihtiyaç sahiplerine yardım sağlayacakları için öğrencilere teşekkür eder ve Muit'ten parayla sınav notlarını çekmeceye koymasını rica eder. Öğrencilerle el sıkıştıktan sonra Muit'e yapacak başka bir iş olup olmadığını sorar. Muit yeni gelen kimya aletlerini deftere kaydedeceklerini hatırlatır. Bunun üzerine kimyahaneye gidilir.

Şefkat'in Yardım Parasını Çalması Bir süre sonra aralık kapıdan Şefkat elindeki bir mektupla içeri girer. Muavine'yi göremeyince masaya gelir ve elindeki bir makasla kilidi açıp paraları alır. Telefon çalması üzerine odadan ayrılır. Ardından Muavine odaya girer ve telefona yanıt verir. Büyükada Otel yerine mektebin aranmış olduğu anlaşılınca telefonu kapatır. Muavine çekmecenin kilidinin kırıldığını fark eder ve içine baktığında paranın orada olmadığını görür. 455'i arayıp aradığı kişinin konuşması biter bitmez onun kendisini aramasını ister. Muit içeri girdiğinde Muavine'nin telaşlı ve endişeli olduğunu fark eder. Muavine Muit'e sorun olmadığını söyler. Çalan telefonu bekletmeden açan Muavine Müdür'le görüşür. Muavine Müdür'den kendisini rahatsız ettiği için özür diler ve öğrencilerin muhacirler için yapmış olduğu para yardımını, paranın nerede muhafaza edildiğini ve paranın çalınmış olduğunu anlatır. Müdür Muavine'ye sakin olmasını salık verdikten sonra ne yapılması gerektiğini anlatır.

Okulda Soruşturma Başlatılması Muavine de Muit'e okula ve öğrencilerine leke sürüldüğünü, okulun ve öğretmenliğin oldukça kutsal olduğunu, tahkikat başlatılacağını ve suçlunun en ağır şekilde cezalandırılacağını söyler. Muit Müdür'e hak verir ve sükûneti bozmamak gerektiğini söyler. Muavine vakanın sekiz on dakikalığına kimyahanede buldukları sırada yaşadığına emindir. Muit hizmetlilerden birinin parayı çalmış olabileceğinden şüphelenirse de Muavine onlara güvenir ve çekmeceye para koyulduğunu onların görmediğini söyler. Parayı onun çekmeceye koyulduğunu gören birinin çaldığına karar verilir. Parayı veren öğrencilerden şüphelenirse de Muavine onların böylesi bir suç işleyeceğine inanmaz. Etraftaki izler kontrol edildiğinde küçük bir eliş makası bulunur. Makasın ağzının bozulmuş olmasından çekmecenin onunla açıldığı anlaşılır.

Hırsızın Necmiye Olduğundan Şüphelenilmesi Makasın gümüş renkte olduğunu ve sahibini kolayca bulabileceklerini söyleyen Muit'ten makası alan Muavine renkten renge girer. Kesik kesik söylenmeye başlayan Muavine gözlerine inanamaz ve makası tanıdığını, sahibinin kim olduğunu bildiğini söyler. Muit makasın sahibinin kim olduğunu sorduğunda "Necmiye" yanıtını alır. Makası defalarca onun elinde görmüş olan Muavine, varsıl bir ailenin kızının hırsızlık yapmasını lanetleyen Muit'e acele karar vermemesi gerektiğini söyler. Muavine Necmiye'nin hırsız olamayacağını söyler. Muit kimin hırsız olabileceğini sorar. Zira Necmiye'nin hırsız olabileceğine dair kanıtlar oldukça güçlüdür. Paranın çekmecede olduğunu bilenlerden biri odur ve odada ona ait olan ağız bozulmuş makas bulunmuştur. Muavine akıl ve mantığın Necmiye'yi gösterdiğini kabul etse de içten içe buna inanmak istemez.

Necmiye'nin Sorgulanması Ardından Muavine Muit'e Necmiye'yi odasına getirmesi talimatını verir. Muit Necmiye'yi Muavine'nin odasına getirir. Necmiye'nin yüzüne bakan Muavine, onun gibi saf ve temiz bir kızın hırsızlık yapacağına inanmadığı için sorgusunu yapmakta zorlanır. Söze mektebin, öğretmenliğin ve öğrenciliğin kutsiyetini belirten ifadelerle başlar. Necmiye Muavine'ye hak verir ve sözlerini onaylar. Muavine Necmiye'ye, muhacirler için toplanan paranın az önce çekmecedan çalınmış olduğunu ve delil olarak da yalnızca bir makas bulabildiklerini söyler. Makası Necmiye'ye gösteren Muavine onun kendisine ait olduğunu bildiğini söyler. Necmiye, kendisine yöneltilen ithamlar karşısında büyük utanç duyar. İthamlarından dolayı öğretmenini ayıplar. Muavine Necmiye'ye sözlerine dikkat etmesini salık verir. Ancak Necmiye yıllardır okulda öğrenci olduğunu, yıllarını Muavine'yle geçirdiğini ve parada gözünün olmadığını bilmesi gerektiğini söyler. Aynı zamanda Necmiye babasının oldukça varlıklı olduğunu ve para için hırsızlık yapmaya asla ihtiyaç duymayacağını söyler. Muavine Necmiye'ye makası gösterir ve onun odada bulunduğunu söyler.

Ayrıca paranın çekmede olduğunu bilen birkaç öğrenciden birinin kendisi olduğunu da ekler. Necmiye makası inceler ve sakin bir şekilde hırsızın kim olduğunu bildiğini ve onu on dakika içinde ortaya çıkaracağını söyler. Necmiye Muavine'den Şefkat'i çağırtmasını ve onunla iki dakika görüşmek istediğini söyler.

Şefkat'in Sorgulanması İkinci Perde'de Necmiye Muavine'nin odasında kollarına yüzünü gömmüş bir şekilde oturmaktadır. Şefkat odaya girerken oldukça endişeli görünür. Şefkat Necmiye'yle selamlaşmak istese de Necmiye onunla fazla samimi olmak istemez. Necmiye Şefkat'in korktuğunu anlayarak az önce ciddi bir olay yaşandığını söyler. Necmiye Şefkat'in olaydan haberdar olduğuna emin olsa da Şefkat iddiayı reddeder. Necmiye Şefkat'e öyleyse neden titrediğini sorar. Şefkat öğretmenlerde ve öğrencilerde olağandışı bir tavır olduğunu fark ettiğini söyler. Necmiye çekmedeki yardım parasının çalındığını söyler. Şefkat Necmiye'nin bahsettiği olayı bilmezlikten gelir ve bu konuda hiçbir malumatı yokmuş gibi davranır. Ancak Necmiye Şefkat'e sesinin titrediğini ve yalan söylemeyi beceremediğini söyler. Fakat Şefkat iddiaları reddetmeye devam eder. Necmiye, çekmeceyi kimin kıldığını ve Şefkat'e suçunu itiraf etmesini söyler. Şefkat ise baskılar karşısında direnir ve adının lekelenmeye çalışıldığını söyler. Necmiye onun doğruyu söylemediğini ve korkudan titrediğini söyler. Ardından odada bulunmuş olan makası gösterir. Makası görmesi üzerine Şefkat'in dizlerinin bağı çözülür ve bir sandalyeye oturur.

Şefkat'in Necmiye'yle Yüzleşmesi Necmiye Şefkat'e yalan söylemenin beyhude olduğunu ve gerçeği itiraf etmesini söyler. Utanç içinde yüzünü kapatan Şefkat gerçeği Muavine'ye itiraf edemeyeceğini söylemekte diretir. Baskının sonuç vermeye başladığını gören Necmiye Şefkat'in üzerine gitmeye devam eder ve gerçeği Muavine'ye kendisinin söyleyeceğini söyler. Şefkat Necmiye'ye bugün kötü bir şey yaptığını ancak kendisinin de merhametsizce davrandığını söyler. Zira bugüne kadar elinde gayretinden ve elde ettiği derecelerden başka hiçbir şeyi olmayan Şefkat onların da elinden alınmaya çalışıldığını söyler.

Şefkat'in Suçunu İtiraf Etmesi ve Zor Geçen Geçmişini Anlatması Şefkat, kendisini rakip olarak gören Necmiye tarafından kendisine iftira atıldığını savunur. Zira ona göre Necmiye, üzerine vazife olmayan bir işi yalnızca kendisini karalamak ve zor duruma düşürmek için üstlenmiştir. Ancak Necmiye Şefkat'in ithamlarını kabul etmez ve yıllar boyunca kendine rakip olarak bir hırsızlıklar gördüğü için utanç duyduğunu söyler. Ardından odada bulunan makas nedeniyle hırsızlıkla suçlandığını, zira o makası kendisine vermiş olduğunu söyler. Şefkat Necmiye'yi suçlamakla hata ettiğini anlar. Sınıf arkadaşının mağdur edildiğini gören Şefkat gerçeği itiraf edeceğini söyler. Necmiye Şefkat'e güçlü olması gerektiğini söyler. Arkadaşını zor duruma düşürdüğü için üzgün olduğunu söyledikten sonra Şefkat, kendisinden çok annesi için üzüldüğünü söyler. Yunan işgali sırasında ticarethaneleri ateşe verilmiş ve babasıyla kardeşini kaybetmiştir. Varsılken yoksul duruma düşen aile İstanbul'a gelir. Şefkat'in annesi dikiş dikerek kazandığı parayla kızını mektebe yazdırmayı başarmıştır. Anne, soğuk kış günlerinde bile gecesini gündüzüne katarak soluk ve biçare yüzüyle dikiş dikmiştir. Kızının okumasını isteyen anne onun derslerinden başka bir şeyle uğraşmasını istemez. Ancak annesini merak eden Şefkat, onun yorulduğunu fark ettiğinde ona bakar. Kızının uyuduğunu gören anne çalışmaya devam etme gücünü kendinde bulurken bazı geceler Şefkat annesi için gözyaşı dökmüştür. Şefkat, ağladığı gecelerden birinde çok çalışıp mevkii sahibi olacağına ant içmiştir. Necmiye Şefkat'e annesinin üzülmeyeceğini zira suçu üstleneceğini söyler.

Necmiye'nin Şefkat'in Suçunu Üstlenmeye Karar Vermesi Şefkat Necmiye'ye teklifini kabul etmesinin mümkün olmadığını söyler. Necmiye Şefkat için bu iyiliği yapmakta diretir. Zira Necmiye de hırsızlıkla suçlanmaktan utanç duyacağını söylese de iyi ve muhtaç bir insana yapmış olduğu iyiliğin kendisini gururlandırıp mutlu edeceğini söyler. Maddi olarak Necmiye'nin okulu bitirmeye ihtiyacı yoktur. Üzerine sürülecek leke onun hayatını olumsuz yönde etkilemeyecektir. İki arkadaş birbirlerine sarılıp ağlamaya başlar ve Şefkat Necmiye'ye derslerde onu geçmiş olduğunu ancak insanlık yarışında onu geçemediğini söyler.

Necmiye'nin Şefkat'in Suçunu Üstlenmesi Şefkat'in ağlayarak dışarı çıktığını görmüş olan Muavine odaya girdiğinde Necmiye'ye ne olduğunu sorar. Necmiye Şefkat'in en iyi arkadaşı olduğunu ve peşin hükümlülüğü nedeniyle büyük bir hata yapmaktan az önce kurtulduğunu söyler. Şefkat'e korkunç bir hata yaptığını itiraf ettiğini ve ne yapması gerektiğini bilmediğini söylediğini söyler. Şefkat'in ise kendisine hatasını itiraf etmesi gerektiğini söylediğini belirttikten sonra kendisinin suçlu olduğunu söyler. Ancak Muavine Necmiye'ye inanmaz. Zira çok kısa bir süre içinde öfkesinin yerini aşırı yumuşak ve duygusal bir mizaç almıştır. Muavine çekmeceyi onun kıldığına inanmadığını, onun

paraya ihtiyacının olmadığını bildiğini söyler. Necmiye ise parayı kendisinin çaldığını, sobaya sakladığını ve arkada delil bırakmamak için parayı yakıp küllerini camdan savurduğunu söyler. Muavine Necmiye'ye suçunun bedelinin ne olduğunu bilip bilmediğini sorar. Necmiye cezasının ne olacağını ve ailesine teslim edileceğini bildiğini söyler.

Necmiye'nin Okul Arkadaşları Tarafından Dışlanması Altı yedi öğrenci Muavine'nin odasına girer. Fahrünnisa Muavine'ye hırsızlık olayından haberdar olduklarını ve suçlunun en ağır şekilde cezalandırılmasını istediklerini söyler. Muavine suçluyu tespit ettiklerini ve Necmiye'yi ailesine teslim edeceklerini söyler. Necmiye Muavine'nin odasına gelir. Arkadaşlarıyla vedalaşmak ve onlara sarılmak ister. Ancak Fahrünnisa bir hırsıza sarılmayacağını ve bir gün bir yerde onunla karşılaşsa onu tanımazlıktan geleceğini söyler. Zira Necmiye'nin işlemiş olduğu suç nedeniyle okulun adı kirlenmiş ve onuru beş paralık olmuştur. Yaptığı iyiliğin altında Necmiye'nin ezildiğini gören Şefkat asil suçlunun kendisi olduğunu itiraf eder.

Şefkat'in Suçunu İtiraf Etmesi ve Parayı Çalmasına Amacı İyi Olmasına Rağmen Okuldan İhraç Edilmesi Necmiye Şefkat'i savunmaya çalışsa da Şefkat geri adım atmaz. Yaşlı ve hasta tavırlı bir hizmetçi odaya girer ve odada geçen konuşmalara kulak misafiri olduğunu, konu üzerine söylenmesi gereken şeyleri olduğunu söyler. Aydın muhacirlerinden olan Hizmetçi bütün ailesini işgal sırasında kaybetmiştir. Kardeşlerinden biriyle İstanbul'a gelmiş olan Hizmetçi'nin yirmi beş otuz liraya ihtiyacı vardır. Bu sayede Yunan askerleri tarafından aranan kardeşinin Anadolu'ya geçip orduya katılmasını sağlayacaktır. İhtiyacı olan paranın Şefkat tarafından kendisine verildiğini söyler. Muavine Şefkat'in yardımseverliğini ve merhametini takdir eder. Ancak ulvi bir amaç için bile olsa yapmış olduğu şeyin yanlış olduğunu ve okuldan ihraç edilmesi gerektiğini söyler. Ancak Muavine öğrencilere Şefkat'e sarılabileceklerini ve onun başı dik bir şekilde okuldan ayrılmasını sağlayabileceklerini söyler. Öğrenciler gözyaşları içinde Şefkat'e sarılarak onu uğurlarlar.

Temalar

Suç Reşat Nuri Güntekin'in kaleme almış olduğu *Ümit Mektebinde* adlı mektep temsilinin vakası İzmir'in Yunanlar tarafından işgal edildiği 1919-1922 yılları arasında geçer. İzmir'de yaşayan birçok Türk evlerini, işletmelerini ve aile üyelerini kaybederek farklı illere göç etmek zorunda kalmışlardır. Yunan mezaliminden kaçan isimlerden biri de oyunun başoyuncularında biri olan Şefkat'tir. Yunan işgali sırasında babasını ve büyük kardeşini kaybetmiş olan Şefkat annesiyle birlikte İstanbul'a göç etmek zorunda kalmıştır. Annesinin büyük fedakârlıklarıyla Ümit Mektebi'nde öğrenim görmeye başlamış olan Şefkat muhacirler için öğrenciler arasında toplanmış olan yardım parasını Muavin'in odasındaki çekmecedeki çalar. Ancak Şefkat bu parayı kendisi gibi Yunan mezaliminden kaçmış olan Hizmetçi'nin oğlunun Anadolu'ya gidip TBMM ordusuna katılması için çalmıştır. Hem ihtiyaç sahibi birine hem de ülkesine yardım etmek için parayı çalmış olmasına rağmen Şefkat okuldan ihraç edilir. Ancak bu ayrılış utanç verici bir şekilde olmaz. Öğretmenler ve öğrenciler Şefkat'le gurur duyarlar.

Ceza Reşat Nuri Güntekin'in kaleme almış olduğu mektep temsillerinden biri olan *Ümit Mektebinde*'de vaka zamanı İzmir'in işgal edildiği 1919-1922 yılları arasındadır. Ümit Mektebi'nde öğrenim gören öğrenciler Yunan mezaliminden kaçıp başka illere yerleşen Türklere yardım parası toplamışlardır. Ancak yardım parası okulun en başarılı ve en terbiyeli öğrencilerinden biri tarafından çalınır. Yapılan soruşturma sonucunda Necmiye Şefkat'in suçunu üstlenir. Ancak Şefkat'in üstlenmiş olduğu suç altında ezildiğini ve toplumdaki dışlandığını gören Şefkat gerçeği itiraf eder. Şefkat'in bu parayı neden çaldığı da öğrenilir. Şefkat gibi Yunan mezaliminden kaçmış olan Hizmetçi'nin kardeşi Yunan askerleri tarafından aranmaktadır. Hizmetçi'nin kardeşinin Anadolu'daki direnişe katılması için yirmi beş otuz liraya ihtiyacı vardır ve bu parayı ona Şefkat vermiştir. Şefkat ulvi bir amaç için suç işlemiştir. Ancak mektep yeni rejimin mabedidir ve hiçbir şekilde kirlenmemelidir. Hırsızlık sonucunda Şefkat okulda ihraç edilir. Ancak onurunu ve gururunu kaybetmez.

Eğitim Reşat Nuri Güntekin'in *Ümit Mektebinde* adlı mektep temsilinde yeni kurulan rejim ve düzenle birlikte yeni mabetlerin okullar olduğunu işlemektedir. Kurtuluş Savaşı'ndan sonra kurulmuş olan yeni devletin ideolojisine uygun vatandaşlar yetiştirmek bilimsel eğitim veren okulların görevi olur. Dolayısıyla yeni rejim açacağı yeni okullara büyük önem verir. Devrimlere ve ıslahatlara inanan ve bunlara sadık vatandaşlar yetiştirecek olan okullar devlet için adeta kutsal mabetlerdir. Bundan dolayı onların asla kirlenmemesi ve belirlenen kuralların ve değerlerin dışına çıkmamak gerekmektedir. Muhacirler için toplanmış yardım parasının çalınmasıyla birlikte okulun şerefine leke sürülür. Ancak

daha sonra bu hırsızlığın bireyin ve toplumun büyük çıkarı için yapıldığı anlaşılır. Fakat her ne olursa olsun işlenmiş olan suç cezasız bırakılmamalıdır. Bundan dolayı Şefkat okuldan ihraç edilir. Ancak hem kendi adını hem de okulun adını temize çıkarmıştır. Okul bilimsel eğitim vermenin yanında ahlaklı ve terbiyeli bireyler de yetiştirmelidir.

Kişi İncelemesi

Şefkat (Açık/Sosyal/Sorumlu/Duygusal/Mantıklı)

Oyunun başoyuncusu olan Şefkat, Ümit Mektebi'nin en çalışkan ve en terbiyeli öğrencisidir. İzmir'de doğmuş olan Şefkat'in ailesi Yunan işgaliyle birlikte ticarethanesini kaybetmiştir. Aynı zamanda işgal sırasında babasını ve büyük kardeşini kaybetmesi üzerine annesiyle birlikte İstanbul'a göç etmiştir. Dikiş dikerek para kazanmaya başlayan anne kızını bir okula kaydettirebilmek için gece gündüz çalışır. Annesinin bu fedakârlığından etkilenen ve ona karşı minnet borcu duyan Şefkat çok çalışır. Her yıl en yüksek notları alıp sınıfının birincisi olmayı başarır. Şefkat, bir paşa kızı olan Necmiye'yle eğitim ve öğretim alanında rekabet içindedir. Çalışkanlığı ve disiplininin yanında gelecek kaygısı da duyan Şefkat Necmiye'yi dersler konusunda hep geride bırakır. Yunan askerlerinden kaçan bir muhacirin Anadolu'ya geçip direnişe katılması için öğrencilerin İzmir muhacirleri için toplamış olduğu yardım parasını çalar. Şerefının lekelenmesinden ve okuldan atılmaktan korkan Şefkat gerçeği itiraf etmekte zorlanır. Ancak başka bir arkadaşının suçu üstlendiğini ve bu suç altında ezildiğini gördüğünde gerçeği itiraf eder.

Başarılı Okulun en başarılı öğrencisi olan Şefkat, almış olduğu bütün derslerin sınavlarından en yüksek notları alır. Okulda görev yapan öğretmenler ve hizmetliler onunla kimsenin yarışamayacağını düşünürler: "MUI'T – Beyhude üzülüyor, Şefkat'e yetişmek mümkün değil ki... (deftere bakarak) Beş, beş, beş... Beşler adeta insanın gözünü boyuyor... Şefkat emsalsiz bir şey..." (Güntekin 1931, 4).

Yoksul Yunan işgalinden önce Şefkat'in ailesi varlıklıdır. Ancak Yunan işgaliyle birlikte ticarethanelerini kaybederler. Aynı zamanda babası ve büyük kardeşi de hayatlarını kaybederler. Gece gündüz dikiş dikerek para kazanan annesinin fedakârlığı sayesinde eğitimine devam eder. Başarılı olup iyi yerlere geleceği konusunda kendine söz verir: "MUAVİN – (...) Şefkat'e gelince, bu çocuk da İzmir'de zengin bir tüccarın kızı imiş... İstila felâketinde babasını, büyük kardeşini Yunanlılar öldürmüşler. Bütün mallarını zaptetmişler... Şefkat hasta annesiyle İstanbul'a gelmiş..." (Güntekin 1931, 4).

Mütevazı Derslerindeki başarısı ve almış olduğu terbiyeden dolayı sürekli takdir edilir. Ancak Şefkat insanların içinde methedilmekten hoşlanmaz: "SENİHA – (...) Numaralar güya muit hanımın defterinde değil onun cebinde... Beş... Beş... Beş... Beş... Göz alabildiğine kadar!... ŞEFKAT – Seniha... Rica ederim" (Güntekin 1931, 6).

Endişeli Parayı Muavin'in çekmecesinden çaldıktan sonra ilk olarak Necmiye'den şüphelenilir. Ancak Necmiye çekmeceyi kıran makası gördüğünde hırsızın Şefkat olduğunu anlar. Suçluluk psikolojisiyle Necmiye'nin karşısına çıkan Şefkat oldukça endişeli bir görüntü verir. Ayakta durmakta zorlanır ve keski kesik konuşur: "[Perde açıldığı zaman Necmiye yüzü kollarına kapanmış bir vaziyette... kapı açılır. Şefkat sararmış fakat, sâkin bir halde girer. Durur. Yürümeğe, söz söylemeğe cesaret edemez (...)" (Güntekin 1931, 15).

Sitemkâr Vazifesi olmamasına rağmen Necmiye'nin hırsızlık olayıyla ilgilenip kendisini suçlamasından onun en önemli rakibini bu şekilde elemeye çalıştığını düşünür. Kendisini zor duruma sokan Necmiye'ye sitem eder: "ŞEFKAT – (...) Senelerden beri benimle sen koştun. Zengindin. Hiçbir şeyin eksik değildi... Benim elimde yalnız gayretim vardı. Yalnız kazandığım birkaç numara, birkaç derece vardı. Onu da çok gördün... Onu da elimden almak için senelerce uğraştın..." (Güntekin 1931, 17-18).

Öngörülü Şefkat'in okuldan atılacağını bilen Necmiye onun suçunu üstlenir. Ancak Şefkat onu suçu üstlenmesi durumunda başına gelebilecekler konusunda uyarır. Necmiye yapmış olduğu iyiliğin altında ezilir ve çevresi tarafından dışlanır: "ŞEFKAT – (...) Herkes senden yüz çevirecek ailen, akrabaların, hatta evinizdeki hizmetçiler... Senin kadar mağrur, temiz bir kız böyle bir şeye tahammül edemez" (Güntekin 1931, 27-28) .

Dürüst Suçu hiç ummadığı bir sınıf arkadaşının üstlendiğini gören Şefkat, onun yapmış olduğu iyiliğin altında ezilip yakın çevresi tarafından dışlanmasına göz yumamaz. İşlemiş olduğu suç nedeniyle başka birinin cezalandırılmasını kabullenemez ve gerçeği itiraf eder: “ŞEFKAT – (Muavin’e) Muavine hanım!... Kabahatli Necmiye değildir... Bu parayı ben aldım” (Güntekin 1931, 28).

Yardımsever Maddi ve manevi zorluklar yaşamasına rağmen Şefkat, hiç tanımadığı birine yardım etmek amacıyla suç olduğunu bildiği bir eylemi gerçekleştirir. Bundan dolayı okuldan atılabileceğini bilir: “ŞEFKAT – (...) Çocuk Anadolu'ya kaçacak... Hiç olmazsa yirmi beş lira lâzım. Bende yok. Kimseden de isteyemem... Sebep söylemek lâzım... Halbuki sebebi söylesem ele geçmesine, ölmesine sebep olurum... Yaptığım büyük kabahat... Biliyorum” (Güntekin 1931, 29).

Necmiye (Açık/Sosyal/Sorumlu/Duygusal/Mantıklı)

Oyunun başoyuncularından biri olan Necmiye Ümit Mektebi'nin kız öğrencilerinden biridir. Önemli bir paşanın kızı olduğundan varlık içinde yaşamaktadır. Geçim ve gelecek derdi olmamasına rağmen Şefkat'in okuldaki başarısını kıskanır. Bundan dolayı tatillerde ve ders aralarında bile ders çalışarak sınavlarda Şefkat'ten daha yüksek puanlar almaya çalışır. Ancak Necmiye bu amacına ulaşamaz. Sınavlarda daima Şefkat'in gerisinde kalır. Muavin Necmiye'nin gelecek kaygısı olmadığından Şefkat'i asla geçemeyeceğini düşünür. İzmir muhacirleri için okulda toplanmış olan yardım parasının Necmiye tarafından alındığı düşünülür. Zira çekmeceyi kıran makasın ona ait olduğu bilinmektedir. Ancak Necmiye makası Şefkat'e vermiştir. Hırsızın Şefkat olduğunu bilen Necmiye, bildiklerini Muavin'e anlatmadan önce onunla görüşür. Yapılan görüşme sonucunda Necmiye Şefkat'in iyi bir amaç için parayı çaldığını anlar ve onun suçunu üstlenir. Şefkat Necmiye'nin yaptığı iyilik altında ezildiğini görünce gerçeği itiraf eder.

Hırslı Her sınavdan en yüksek puanı alan Şefkat'le rekabet halindedir. Ondan daha yüksek notlar alabilmek için tatillerde ve ders aralarında bile ders çalışır: “MUAVİN – (...) Necmiye'nin böyle geceli gündüzlü çalışmasına sebep mutlaka Şefkat'in elinden birinciliği almaktı. Zavallı çocuk tatil günlerini, teneffüs saatlerini bile çalışmakla geçiriyordu” (Güntekin 1931, 3).

Varsıl Bütün çabalarına rağmen Necmiye Şefkat'ten hiçbir sınavda daha yüksek not alamaz. Muavin Necmiye'nin Şefkat'ten daha yüksek not alamama nedenini onun varsıl bir aileye mensup olmasına ve gelecek kaygısının olmamasına bağlar: “MUAVİN – (...) Necmiye çok zengin bir paşanın kızı... Onda istikbal düşüncesi yok...” (Güntekin 1931, 4).

Meraklı Bilhassa sınavlar söz konusu olduğunda Necmiye oldukça meraklıdır. Yapılan son sınavlardan en yüksek notları kimin aldığını öğrenmek için Muavin'i sıkıştırır. Derece yapan öğrencilerin isimlerini öğrenmek için Muavin'in Müdür'le yaptığı görüşmeyi fırsata çevirmek ister: “NECMİYE – (gülerek) Müdür beyi merakta bırakmamalı idiniz? MUAVİN – (anlamayarak) Niçin? NECMİYE – (gülerek) İmtihanların neticesini öğrenmek istedi de...MUAVİN – (gülerek) Peki ama talebe yanında numara söylemek usulden değildir” (Güntekin 1931, 5).

Güvenilir Çekmecedeki parayı kimin çaldığı araştırılırken Necmiye'ye ait makas bulunur. Muavin Necmiye'yi sorgulamak istese de hırsızlığı onun yaptığına inanmaz. Zira onun hırsızlık yaptığına asla inanmak istemez: “MUAVİN – Necmiye biz bugün... (yüzüne bakar... devam edemez) Mümkün değil... Şu çehreye bakın... Bu kadar masum bir simadan nasıl beklenir?” (Güntekin 1931, 12).

Gururlu Muavin'in yaptığı sorgulama sonucunda hırsızlıkla itham edilen Necmiye, kendisine böyle bir suçun yakıştırılmasını ve adının hırsızlıkla yan yana getirilmesini kabullenemez: “NECMİYE – Anladım... Devam etmeyiniz... Ne hakla bu kadar ağır bir lekeyi bana sürüyorsunuz?” (Güntekin 1931, 13).

Öfkeli Hırsızlık yapmakla itham edilip şerefine leke sürülmeye çalışıldığından Şefkat'e öfkelenir. Zira parayı çekmeceden onun çaldığını bilmektedir. Necmiye Şefkat'ten Muavin'e gerçeği itiraf etmesini ister: “ŞEFKAT – Muavin hanıma hakikati söylemek mi... Buna imkân yok... Necmiye bana acı... Bunu yapamam. NECMİYE – O halde günah benden gidiyor ben söyleyeceğim” (Güntekin 1931, 17).

Fedakâr Şefkat'in birine ve ülkesine yardım etmek için parayı çaldığını öğrendiğinde ona acır. Şefkat'in büyük zorluklarla okul okuduğunu bildiğinden okuldan atılmasını istemez ve suçu üstlenmeye

karar verir: “NECMİYE – Şefkat biraz evvel sana gösterdiğim soğuk muamele için beni affet... Bırak bu fedakârlığı yapayım” (Güntekin 1931, 21).

Vicdanlı Aralarındaki rekabete rağmen Necmiye Şefkat’in suçunu üstlenir. Zira kendisi varsıl bir aileye mensup olduğundan gelecek kaygısı duymamaktadır. Ancak Şefkat’in okuyup iyi bir meslek sahibi olmaya ihtiyacı vardır. Bundan dolayı onun suçunu üstlenir: “NECMİYE – (...) «Ne yapayım» diye sordum... O da bana açık cevap verdi: «Büyük bir günah işledin Necmiye. Hakikati olduğu gibi itiraf etmen lâzım» dedi. Onun için muavin hanım. Artık uğramaya lüzum görmüyorum... Kabahatli benim...” (Güntekin 1931, 22-23).

Muavin (Açık/Sosyal/Sorumlu/Mantıklı)

Oyunun başoyuncularından biri olan Muavin Ümit Mektebi’nin idarecilerindedir. Okulun müdürü hasta olduğundan idareden tamamen kendisi sorumludur. İdeal bir öğretmen ve idareci tiplmesi olan Muavin öğrencilerin gelişimlerini yakından takip eder. Okuldaki öğrencileri tanır ve onların durumlarıyla ilgili yorumlamalarda bulunur. Öğrenciler tarafından İzmir muhacirleri için toplanmış yardım parası odasındaki çekmecedeki çalıştırma soruşturma başlatır ve soruşturmayı bizzat kendisi yürütür. Müdür Muavin’i eşgüdümle ve ona ne yapması gerektiğini söyler. Muavin de kendisinden istenenleri harfiyen yapmaya çalışır. Soğukkanlı bir tavırla soruşturmayı yürütmeye çalışan Muavin öğrencilerinin ya da çalışanların hırsızlık yaptığına inanmak istemez. Onlara fazlasıyla güvenir. Parayı öğrencilerden birinin çaldığını öğrendiğinde istifa etmek ister. Zira büyük emekler vererek yetiştirdiği çocukların uygunsuz davranışlarda bulunmalarına ya da okuldan atılmalarına razı olamaz. Ancak Müdür yeniden devreye girerek çocuklara yol göstermesi ve güçlü durması gerektiğini söyler. Bunun üzerine Muavin, iyi bir amaç için bile olsa hırsızlık yapmış olan Şefkat’i gözyaşları ve sevgiyle okuldan ihraç eder.

Sorumlu Okul müdürü hasta olduğundan okulun idaresinden tamamen Muavin sorumludur. Öğrencilerin derslerindeki başarısı ve kişisel gelişimleriyle yakından ilgilenir: “MUAVİN – (devam ederek) Fizik, kimya dört, tarih, coğrafya beş, Türkçe, resim hep beş, yalnız hesap üç...” (Güntekin 1931, 3).

Gözlemci İdarecilerinden biri olduğu okulda öğrenim gören öğrencilerin ve çalışan görevlilerin durumlarını yakından gözlemler. Yakından izlediği öğrencilerin durumlarıyla ilgili görüşlerini kâtibesi olan Muavîle’ye paylaşır: “MUAVİN – (...) Necmiye’nin böyle geceli gündüzlü çalışmasına sebep mutlaka Şefkat’in elinden birinciliği almaktır. Zavallı çocuk tatil günlerini, teneffüs saatlerini bile çalışmakla geçiriyordu” (Güntekin 1931, 3).

Endişeli Muavin’in odasındaki çekmeceye saklanan yardım parasının çalınması üzerine Muavin endişelenir ve ne yapması gerektiği konusunda kararsız kalır: “MUAVİN – Beni korkutuyorsunuz... Mektebin doktoruna haber versek... Birdenbire ne oldunuz? MUAVİN – Bir şeyim yok... MUAVİN – Size biraz su bulayım... (Kapıya yürür). MUAVİN – Kimseyi çağırmayınız, rica ederim” (Güntekin 1931, 8).

Kibar Okulun idarecilerinden olan Muavin’in üslubu ve tavırları oldukça kibar. Özellikle telefonda okul müdürüyle konuşurken nezaket kurallarına riayet eder. Öğrencilerine ve diğer çalışanlara karşı da aynı tavrı sergiler: “MUAVİN – (...) Sizi istirahate muhtaç olduğunuz bir zamanda üzdüğüme çok teessüf ederim... Müteheyyiç olmayınız... Mühim bir vak’a var... Bu kadar üstüne titrediğimiz mektebimizin şeref ve şöhretini tehlikeye koyacak bir vak’a...” (Güntekin 1931, 9).

Güvenen Muavin, okulda öğrenim gören öğrencilere ve çalışan görevlilere fazlasıyla güvenir. Onların herhangi bir suç işleyip kötü davranışta bulunmayacaklarına olan güveni tamdır: “MUAVİN – (...) Kat’iyyen böyle bir şey yapamazlar... Saniyen burada para olduğunu bilmiyorlar ki... Öyle ya, hırsız niçin başka bir göz açmadı da bunu açtı?” (Güntekin 1931, 10).

Bilge Özellikle öğretmenlik, öğrencilik ve eğitim üzerine olan düşüncelerini ifade ederken yazarın sözcülüğünü yaptığı görülür. İnsan yetiştiren eğitim yuvaları bütün kötülüklerden ve yanlışlıklardan uzak olmalıdır: “MUAVİN – (...) Bazı büyük adamlar mektebe “Yeni zamanlar mabedi” diyorlar. Dünyanın her tarafında her türlü fenalıklar olabilir... Fakat bu mabedin kutsiyetine herkes hürmetkâr kalmalı...” (Güntekin 1931, 12).

İnsan Sarrafı Yıllarca eğitimcilik ve yöneticilik yapmış olduğundan insanları iyi tanımıştır. Kimin ne yapabileceği ya da ne yapamayacağı konusunda doğru yargılarda bulunur: “MUAVİN – Bence hırsız Necmiye değil... Halindeki gayri tabiiğe dikkat etmediniz mi? Demin nasıl feryat etmişti? Biraz sonra ne hazin, ne zelil bir tevekkülle boyun büktü!...” (Güntekin 1931, 24).

Fedakâr Yıllarca büyük fedakârlıklar yaparak emek verdiği çocukların suç işlemeleri ya da okuldan ihraç edilmeleri onun ümitsizliğe kapılmasına neden olur. Bundan dolayı okuldaki görevini bırakmayı düşünse de müdür onu bu kararından vazgeçirir: “MUAVİN – (...) Fakat bu darbe benim maneviyatımı da kırdı... Bugün hizmetten çekileceğim... Evet isyan ediyorum. Senelerce onlar için çalış... Geceleri uykunu, huzurunu kaybet... Senelerce uğraş... Fakat nazik çiçekler gibi gönlünün bütün ihtimamıyla, bütün rikkat ve şefkatiyle büyüttüğün bu çocuklar günün birinde...” (Güntekin 1931, 25).

Kaynakça

Demir, Bilal. *Tiyatro Yazarı Olarak Reşat Nuri Güntekin*. Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul Üniversitesi, İstanbul: Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017.

Güntekin, Reşat Nuri. *Ümit Mektebinde*. İstanbul: Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, 1931.

Peker, Hacire. *Reşat Nuri Güntekin'in Tiyatro Oyunları Üzerine Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara: Gazi Üniversitesi, 2019.